

Spis treści

Prolog	5
Parę słów na drugie wydanie	7
Podziękowania	9

Część I

Homo psychologicus i polski statek szaleńców

1. Polska myśl psychiatryczna w XIX wieku – spóźnione echo myśli zachodniej?	19
Homo psycho(pato)logicus	20
Polska psychiatria XIX wieku – terra incognita?	23
Cel i projekt	24
2. Historia pojęć, historia idei, historia intelektualna	27
3. Historia psychopatologii i pomijane konteksty	37
Zmagania z formą psychologiczną	39
Z dziejów psychiatrii europejskiej	42
Historia polskiego szaleństwa	47

Część II

Studium melancholii.

Historia dziewiętnastowiecznej zadumy w Polsce

1. Uwagi wstępne o współczesnej (historii) melancholii	61
Melancholia w historii kultury Zachodu	67
Acedia, czyli tęczycza	70
Frasobliwy człowiek renesansu	73
Barokowy taniec melancholii	75
Chory na melancholię – wiek XVIII i XIX	78
2. Polska psychopatologia zadumy – terminologia, czyli semantyka melancholijna	83
3. Przypadki ludzi zadumowych – syntaksa melancholijna	89
Po czym rozpoznać smutnodur? (Perzyna, 1793)	89
Znaki melankolii (Linde, 1809)	92
Przypadki ponurowatych – Dorota S., Joanna O. i Kunegunda J. (Frydrych, 1845)	93
Jak rozpoznać pisma melancholijne? (Łowicki, 1846)	96

Po co melancholik pisze?	97
Za czym melancholik tęskni?	97
Zamysłone melancholijne dzieci	98
Piersiowo-brzusznicy i brzuszni melancholicy	99
Podbrzuszne melancholiczki	99
W czym przejawia się melancholijność trupa?	
(Maleszewski, 1846)	101
Przypadek zmiennej zadumy (Rolle, 1864)	102
Jak przejawia się <i>melancholia cataleptica</i>	
(Chomętowski, 1870)	103
Ludwik L. – melancholik z depresją w sferze woli	
(Chomętowski, 1871)	104
Objawy posępniczy (Munkiewicz, 1871)	106
Jak przejawia się ból umysłowy w zadumie?	
(Blumenstok, 1872)	107
Batalia dyskursów: oświadczenie zadumowego	
i medyka sądowego	107
Tęsknica w zadumie	108
Przypadek wybuchu zadumowego	110
Wino i kąpiele natryskowe – mierniki melancholii	110
Rozmowa z człowiekiem zadumowym	111
Dalsze losy Tomasza Ostafina	112
„Zabiłem albo zraniłem ojca” – przypadek zadumy	
Ignacego Mazurkiewicza (Kralczyński, 1872)	113
Listy chorego na zadumę	114
Obserwacja i gawędka z zadumowym	116
„Śledziennictwo, a nawet pewne stopnie zadumy”	
w przebiegu malarii (Oettinger, 1873)	117
Chory na zadumę „dumki duma” (Rasp, 1873)	118
Człowiek zadumowy może oskarżyć żonę o zdradę	
i nie uznać swoich dzieci (Rolle, 1873)	119
Przypadek zadumy jako obłądu małości	
(Laskiewicz-Friedensfeld, 1878)	119
Zaduma z odrętwieniem umysłowym (Opolski, 1880)	120
Jak objawia się posępnicza? (Erlicki, 1897)	121
Posępność z trwogą przysercową w godzinach porannych	
(Lewald, 1897)	122
Typy posępności	122
Objawy melancholii w pierwszej polskiej monografii	
zadumy (Nartowski, 1900)	123
Zaburzenia duchowe w zadumie	124

Stadia zadumy	124
Odmiany zadumy	125
Podsumowanie przypadków ludzi zadumowych	126
Tabela symptomów	128
4. Uwarunkowania melancholijne	135
Miłość własna skłania do boleści (Minasowicz, 1771)	136
Nieodporni na smutnodur (Perzyna, 1793)	137
Ponurowata na skutek namiętności (Frydrych, 1845)	138
Chorowitość nerwu sympatycznego przyczyną pism melancholijnych (Łowicki, 1846)	140
Podręcznikowe wzmianki o przyczynach melancholii (Janikowski, 1864; Rolle, 1864)	142
Powody zadumy u przestępców	144
Somatyczne bądź psychiczne uwarunkowania zadumy (Chomętowski, 1870, 1873; Munkiewicz, 1871)	144
Niejasne przyczyny zadumy Tomasza Ostafina (Blumenstok, 1872)	145
Dlaczego Ignacy Mazurkiewicz zabił swego ojca? (Kralczyński, 1872)	146
Przyczyny zadumy potencjalnych samobójców (Rasp, 1873; Laskiewicz, 1878)	147
Wzruszenia moralne powodem posępnicy (Lewald, 1897)	148
Nostalgia i inne zmartwienia zwiększające ryzyko zadumy (Nartowski, 1900)	149
Podsumowanie uwarunkowań melancholijnych	150
Etiologia zadumy	151
5. Lekarstwo na zadumę – pragmatyka melancholijna	157
Podróż – lekarstwem na smutnodur. Powrót – remedium na domarad (Perzyna, 1793)	157
Podręcznikowe sposoby na ponurowatość – dobry i zły policjant (Frydrych, 1845; Rolle, 1864)	160
Czarna zółć wchłonięta przez czarny atrament – leczenie pisanie (Łowicki, 1846)	162
Duże dawki i elektrowstrząsy (Maleszewski, 1846, 1851, 1862)	164
Terapia jedzeniem, zimnymi okładami i elektrycznością – leczenie melancholijnego ciała (Chomętowski, 1870, 1873)	165
Sześć pijawek za ucho i prąd przerywany – o uleczeniu z posępnicy (Munkiewicz, 1871)	166
Natryski na niebezpiecznego zadumanego (Blumenstok, 1872)	167

Chemiczne wypędzanie zadumy (Oettinger, 1873; Sawicki, 1874)	168
Leczenie z dala od radości (Erlicki, 1897)	169
Makowcem i pytaniem, czyli terapia melancholijnych samobójców (Lewald, 1897)	170
Leczenie „napomnieniem chorego, dobrym przykładem, poleceniem czyszczenia ust wodą do płukania” (Nartowski, 1900)	172
Podsumowanie – remedia na zadumę	173
Terapia zadumy	174
6. Na zakończenie studium polskiej zadumy	179
Odpowiedzi na pytania badawcze – nowe problemy	180
Jakich jeszcze terminów używano, dotykając tematu melancholii?	181
Przykłady, przyczyny, objawy i leczenie melancholii	183
Podmiotowość melancholika i nowe pytania	184
Bezpośrednie odpowiedzi na podstawowe pytanie: czy właściwie była melancholia?	185
Portret dziewiętnastowiecznego Polaka melancholika	187
Polska romantyzacja zadumy i przedstawienia melancholii w sztuce dziewiętnastowiecznej	190
Melancholia a histeria	196
Koda: „Ostatnie stare ryby melancholii” ¹⁰	199
Epilog	203

Źródła do historii dziewiętnastowiecznego szaleństwa w Polsce

1. Żona, matka, histeryczka	207
Beniamin Rosenblum, <i>Kobieta, miłość i małżeństwo</i> (1884)	207
R. Wnorowski, <i>Ciąża urojona. Przypadek hysterii</i> (1884)	212
Henryk Łuczkiewicz, <i>Urywki higieniczne i lekarskie. O chorobie nerwowej „histerii” zwanej</i> (1884)	214
A. Poradnia, <i>Szczególny symptom histeryzmu u kobiety</i> (1852)	223
2. Kobieta końska seksualność	227
Leon Blumenstok, <i>Sprawozdanie sądowo-lekarskie o stanie cielesnym i umysłowym Barbary Ubrykównej</i> (1870)	227
Bartłomiej Frydrych, <i>O ponurowatości</i> (1845)	246
Władysław Gajkiewicz, <i>O spazmie skaczącym</i> (1892)	253

Władysław Gajkiewicz, <i>Przypadek tzw. „obrzęku histerycznego”</i> (1893)	262
3. Histeria u kobiety, kota i kanarka	268
Henryk Higier, <i>Histeria u kota i kanarka</i> (1898)	268
Stanisław Michalski, <i>Historia choroby Szprincy Henniger</i> (1885/1886)	271
J. Rompalski, <i>Asthma nervosum hystericum</i> (1850)	273
Konstanty Stróżewski, <i>Symptomatologia hysterii u Izraelitów polskich</i> (1897)	278
Czesław Wroczyński, <i>Niemota trwająca 72 godziny jako objaw hysterii</i> (1884)	285
Ludwik Elias Bregman, <i>O wymiotach kałowych w hysterii</i> (1900)	286
L. Hirt, <i>Histerycznych drgawek w szkole wiejskiej epidemia</i> (1893)	286
4. Matkobójstwo	286
Gustaw Neusser, <i>Kilka słów o oddziale dla umysłowo chorych w Szpitalu św. Ducha w Krakowie</i> (1870)	288
Michał Zawadzki, <i>Matkobójstwo spełnione pod wpływem obłądu chwilowego</i> (1883)	292
5. O oziębłości	296
A.C., <i>O oziębłości mężczyzn w wieku naszym dla płci pięknej</i> (1819)	296
Leon Wachholz, <i>O przewrotnym popędzie płciowym</i> (1892)	302
6. Męska histeria	315
A. Peyer, <i>Zaburzenia nerwowe kiszek na tle neurastenii (płciowej) u mężczyzn</i> , streszczył Henryk Pacanowski (1893)	315
Albert Rosenthal, <i>Hipochondria w dziedzinie zbroczeń umysłowych</i> (1884)	319
7. Uzdrowieni przez wyobraźnię	326
Jan Władysław Dawid, <i>Uzdrowieni przez wyobraźnię</i> (1886)	326
Adam Wizel, <i>W sprawie sanatoriów dla niezamożnych chorych nerwowych</i> (1890)	351
Wilhelm Lubelski, <i>Kilka słów o leczeniu złudzeń zmysłowych za pomocą szaleju wielkiego</i> (1859)	359
8. Dzieciobójstwo	365
Leon Grabowski, <i>Obłąd w bólach porodowych</i> (1853)	365
Dr Berger, <i>Dzieciobójstwo popełnione z zadumy</i> (1862)	367
Adam Helbich, <i>Dochodzenie sądowo-lekarskie w sprawie Elżbiety K.</i> (1869)	370

Romuald Płaskowski, <i>Zabójstwo własnego dziecka przez uduszenie, czy było rozmyślne, czy w obłąkaniu spełnione? W sprawie przeciwko Franciszce B. o dzieciobójstwo obwinionej</i> (1870)	378
Cazeneuve, <i>Niezwykły przypadek dzieciobójstwa</i> (1893)	387
9. Kastracja kobiet nerwowych	390
Antoni Józef Rolle, <i>Patologia i terapia spazmów z Valleixa</i> (1856)	390
Stanisław Kondratowicz, <i>O pozornej kastracji kobiety</i> (1881)	394
Alfred Sokołowski, <i>Przypadek porażenia kończyn dolnych natury histerycznej u mężczyzny</i> (1883)	401
10. Psychiczna wieloosobowość człowieka	405
Ludwik Perzyna, <i>O wadzie zdawania się. De hallucinatione</i> (1793)	405
Antoni Złotnicki, <i>Psychiczna wieloosobowość człowieka</i> (1890)	420
Źródła tekstów	421
Przypisy	423
Literatura przedmiotu	429
Indeks osób	461